

Katsauksia

nainen, suorastaan agraarinen ja semmoisenakin taakse jäänyttä peltoa kelvatakseen enää suomen kielen aikakirjoihin tallettavaksi?

Vaari itse osasi nykyisen ja tulevan juurtaa menneisyyden kamaraan. Niin koetamme mekin tänä iltana Martti Rapolan satavuotismuistoa kunnioittaessamme. Rapola sai oman työosuutensa valmiiksi, mutta laaja työmaa on kesken, ja miksipä meitä ei kiinnostaisi sitä jatkaa, jumaloikoon ihmiskunta mitä hyvänsä. Martti Rapola oli seuramme esimies ja kunniajäsen, ja ehdotan että hänen muistokseen kohotamme maljan Kotikielen Seuran pysyville tehtäville: suomen kielen kaikinpuoliselle tutkimukselle ja sivistysuomen viljelylle.

TERHO ITKONEN

Kansainvälinen nimistökongressi Helsingissä

Seitsemästoista kansainvälinen nimistöntutkijoiden kongressi pidettiin Helsingissä 13.–18.8.1990. Näitä maailman nimistöntutkijoiden tapaamisia on 40-luvulta lähtien järjestetty kolmen vuoden välein, viimeksi 1987 Quebecissä Kanadassa. Pohjoismaissa, joissa nimistöntutkimuksella on vanhat ja vahvat perinteet, kongressi on ollut vain kerran aikaisemmin, Upsalassa 1952. Helsingin kongressi haluttiin pitää juuri 1990, yliopiston juhluvuonna.

Kongressien virallisena järjestäjänä on International Committee of Onomastic Sciences (ICOS), johon kuuluu edustajia 48 maasta. Käytännössä kongressin järjestelyistä vastaa kulloisenkin isäntämaan kokoama kongressikomitea. Helsingin kongressin järjestäjäyhteisöt olivat Helsingin yliopisto (suomen kielen laitos ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuden laitos) ja Kotimaisten kielten tutki-

muskeskus. Kongressin presidentteinä toimivat professorit Eero Kiviniemi, Lars Huldén ja Tuomo Tuomi ja pääsihteereinä apulaisprofessori Marianne Blomqvist ja toimistopäällikkö Eeva Maria Närhi. Muut komitean jäsenet olivat Kaija Mallat, Ritva Liisa Pitkänen, Iris Rajamaa ja Saara Welin.

Kongressiin osallistui pari sataa tutkijaa yli 30 maasta. Suurin ryhmä olivat tietenkin suomalaiset, 37 henkeä. Pohjoismaista tuli yhteensä 32 ja silloisesta Länsi-Saksasta 14 osanottajaa. Tavallista suurempi oli Amerikan mantereelta tullut ryhmä, 16 henkeä Yhdysvalloista ja 10 Kanadasta. Muut kaukaisimmat vieraat tulivat Japanista, Intiasta, Australiasta ja Etelä-Afrikasta. Ilahduttavaa oli, että kongressivieraita tuli myös läheltä, 6 Virosta ja 3 Karjalasta.

Nimistökongresseilla on varsin vakiintuneet muodot. Kongressi kestää viikon. Sen toiminta jakautuu sektioihin niin, että esim. paikannimistön- ja henkilönnimistöntutkimuksella sekä kartografialla on omat sektionsa. Ohjelmaan kuuluu yksi retkipäivä. Pidetyt esitelmät julkaistaan kongressijulkaisussa jne.

Vakiintuneisiin käytäntöihin kuuluu myös se, että kongressilla on yksi pääteema ja alateemoja, joiden mukaan sektiot jakautuvat. Kongressiteemoissa haluttiin saada esille suomalaisen tutkimuksen suuntauksia ja Suomen nimistön erityispiirteitä. Pääteemaksi valittiin nimisysteemit, ja yhtenä alateemana olivat ns. mikrotoponyymit, joiden suurin ryhmä on viljelysnimistö. Näissä teemoissa yhdistyvät viimeaikaisen tutkimuksemme keskeiset ideat: ajatus nimistön systeeminluonteisuudesta ja strukturalistisen tutkimuksen kiinnostus yleiseen ja tavalliseen. Kaiken kaikkiaan alateemoja ja sektioita oli kuusi. Niissä olivat esillä paikannimi- ja henkilönnimisysteemien sekä muiden onomastisten systeemien kuvaus ja analyysi, paikannimien dokumenttiarvo, nimien virallinen käyttö ja nimistön huolto ja suojeleminen.

Jokainen kongressin työpäivä alkoi luentotunnin mittaisella plenumesitel-

mällä. Sektioesitelmille oli varattu aikaa 20 minuuttia ja niiden jälkeiselle keskustelulle 10 minuuttia. Esitelmiä pidettiin kaikkiaan 128. Niitä oli mahdollista pitää englanniksi, saksaksi, ranskaksi ja venäjäksi. Sektioiden työ sujui hyvin harkittujen käytännön järjestelyjen ansiosta joustavasti. Kongressin tiloina oli Porthania, jonka isot luentosalit sijaitsevat lähellä toisiaan. Sitä paitsi salista toiseen siirtymistä oli pyritty vähentämään sijoittamalla samaan sekcion istuntoon lähiaiheisia ja samakielisiä esitelmiä.

Vaikka kongressin aika oli loppukeksän helleviikko ja monet kongressivieraat olivat ensimmäistä kertaa Suomessa, luentosalit täyttyivät aamusta iltaan. Kuulijakunnan aktiivisuudesta kertoo myös 500 käytettyä puheenvuoroa. Suosituimmat esitelmänpitäjät saivat 70–80 kuulijaa. Odotuksenmukaisesti yleisön suosion keräsivät kansainvälisesti tunnetut ja hyviksi esiintyjiksi tiedetyt tutkijat. Yllättävän selvästi kävi ilmi, että varmimmin huomatuksi tulee englanniksi pidetty esitelmä. Saksankielisillä oli huomattavasti vähemmän kuulijoita, ja ranskan- ja varsinkin venäjänkieliset jäivät aivan marginaalisiksi. Neuvostoliitossa on paljon nimistöntutkijoita, ja on vahinko, että sikäläisen tutkimuksen metodit ja tulokset jäävät kongresseissa useimpien kuulijoiden ulottumattomiin.

Pleenumiesitelmät ovat kongressien keskeistä antia. Niiden pitäjien valinnassa oli ajateltu aiheiden monipuolisuutta ja maantieteellistä edustavuutta. Mukana oli sekä paikannimien että henkilönnimien tutkijoita. Esitelmöitsijät olivat kongressin isäntämaasta, Skandinaviasta, Länsi-Euroopasta, Itä-Euroopasta ja edellisen kongressin isäntämaasta Kanadasta. Eero Kiviniemen aiheena oli Suomen paikannimisysteemien leksikaaliset pääpiirteet. Kanadalainen Frank R. Hamlin esitteli nimistöntutkimuksen ja nimisanakirjojen laatimisen suhdetta. Tanskalainen John Kousgård Sørensen esitelmöi paikannimien dokumenttiarvosta kielihistorian ja yhteiskuntatietei-

den kannalta. Puolalainen Zofia Kaleta puhui slaavilaisen sukunimistön vakiintumisesta ja länsisaksalainen Wilfried Seibicke etunimisanakirjoista.

Valtaosassa sektioesitelmiä käsiteltiin paikannimiä. Nimisysteemit-teema karsi melko tarkkaan pois perinnäisen etymologisen tutkimuksen ja nosti tarkasteltaviksi nimitypologian ja topolekseemit. Monessa esitelmässä käsiteltiin nimisysteemiä ja nimien perusosia. Esityksenäkin mielenkiintoinen oli englantilaisen Margaret Gellingin esitelmä Englannin vanhoista mäkeä ja laaksoa merkitsevistä sanoista paikannimissä. Siinä hän hehkeiden diakuvien avulla luonnosteli keskiajan englantilaista maisemaa.

Monissa esitelmissä käsiteltiin kaksitai monikielistä nimistöä. Kanadalainen André Lapierre esitteli Ontariossa käynnistettyä kielirajatutkimusta, jossa tarkoituksena on kartoittaa provinssin ranskalais-englantilainen paikannimistö tyypeiltään ja käytöltään. Lars-Erik Edlund (Uumaja) tarkasteli Pohjois-Ruotsin suomalais-saamelais-ruotsalaisen paikannimistön avulla alueen kieli- ja kulttuurirajojen muotoutumista. Joissakin monikielisten alueiden virallista nimistöä käsitelleissä esitelmissä kielipoliittiset kysymykset nousivat keskeisiksi ja herättivät vilkasta keskustelua. Tällaisia, jo poleemisiksi tehtyjäkin esityksiä olivat mm. Eivor Nylund Torstenssonin (Upsala) esitys Pohjois-Ruotsin suomalaisnimistä ja Eira Söderholmin (Tromssa) selvitys suomalaisten ja saamelaisten nimien asemasta Norjassa.

Virallinen nimistö tuntui muutenkin kiinnostavan kuulijoita. Informatiivisia esityksiä kaavanimistöstä olivat Michel Grimaudin selvitys Yhdysvaltain kadunnimisysteemeistä, unkarilaisen Erika Lakatosin esitys Unkarin kadunnimien suunnitteluperiaatteista ja Espoon nimistön suunnittelijan Marja Viljamaa-Laakson esitys nimistön suunnittelusta kaupunkisuunnittelun osana.

Myös monissa henkilönnimistöä käsittelevissä esitelmissä oli tarkasteltavana nimisysteemi, esim. etunimien määrä

Katsauksia

Ruotsissa (Sven Benson), henkilönnimimallit flaamin murteissa (Willy Van Langendonck) ja vanhojen ruotsalaisten lisänimien morfologiset tyypit (Eva Brylla). Suuren kuulijakunnan keräsivät odotetusti kanadalaisen Wolfgang Ahrensin esitelmä henkilönnimien käännöksistä Asterix-sarjakuvassa, amerikkalaisen Roland Dickisonin esitys rikollisten nimeämistavoista ja Hannes Kniffkan (Bonn) sosio-onomastinen esitys ihmisten puhuttelusta arabikulttuurissa ja länsimaisessa kulttuurissa.

Kongressin yhteydessä on ollut tapana järjestää kirjanäyttely, johon kustakin maasta toimitetaan edellisen kongressin jälkeen ilmestynyt nimistökirjallisuus. Näyttely antaa hyvän kuvan eri puolilla tehdystä tutkimuksesta. Pohjoismaat olivat hyvin esillä runsaan ja ulkoisestikin edustavan kirjatutantonsa ansiosta. Meillä kongressia varten oli tehty suomalaista nimistötutkimusta esittelevä teos *Finnish Onomastics – Namenkunde in Finnland* (Studia Fennica 34), joka sisältää yhdeksän englanniksi tai saksaksi julkaistua artikkelia.

Kirjanäyttelyn lisäksi oli nähtävänä »niminäyttely», joka esitteli suomalaista ja suomenruotsalaista paikan- ja henkilönnimistöä sekä nimistötutkimuksen tuloksia, mm. tietokone- ja video-ohjelmien avulla. Esiteltävinä olivat paikanimien kenttäkeruu, nimien keskimääräinen esiintymistiheys, nimistön koostumus, yleisimmät nimet, viljelysnimien kehitys, kielirajanimistö, nimitaito, nimistösuunnittelu, etunimien kansanomaiset muodot, suomalaisten sukunimien frekvenssi ja ruotsalaisten sukunimien tyypit. Näyttelyssä oli myös maanmittaushallituksen ja Karttakeskuksen osasto, jossa esiteltiin kartoitusta ja karttatyyppejä.

Kongressin ohjelmaan mahtui muutaakin kuin esitelmiä. ICOS piti kaksi kokousta. Yksi päivä käytettiin retkiin, joilla kongressivieraita tutustutettiin etelärannikon maisemaan ja alueen kaksikieliseen nimistöön. Lyhyempi retki suuntautui Helsingin ympäristön tunnet-

tuihin kohteisiin, mm. Hvitträskiin ja Glimsiin. Koko päivän retki kulki Fagervikin, Raseborgin, Tammisaaren, Karjalohjan ja Lohjan maisemissa. Ohjelmassa oli myös vastaanottoja, joita järjestivät Helsingin yliopisto, Helsingin kaupunki ja Svenska litteratursällskapet. Kongressin banketti pidettiin Tuusulanjärven rannalla Gustavelundissa.

Kongressissa pidetyt esitelmät sisältävä julkaisu ilmestyi ennätysajassa. Kaksisiosaisen, 995 sivua käsittävän teoksen *Proceedings of the XVIIth International Congress of Onomastic Sciences* on toimittanut Eeva Maria Närhi.

RITVA LIISA PITKÄNEN

Uralilainen kirjallisuuskonferenssi

Vuoden 1989 toukokuussa Marin Tasavallassa Joškar-Olassa järjestetty ensimmäinen uralilainen kirjallisuuskonferenssi sai vuoden 1991 elokuussa jatkoa Suomessa. Espoon kulttuurikeskuksessa 10.–14. elokuuta pidetyn konferenssin tavoite oli kiteytetty teemaan *Kieli on kotimaani*. Mukana oli useimpien uralilaisia kieliä puhuvien kansojen edustajia: saamelaisia, suomalaisia, virolaisia, inkeriläisiä, karjalaisia, lyydiläisiä, vepsäläisiä, mordvalaisia, mareja, udmurtteja, komeja, hanteja, manseja, unkarilaisia sekä nenetsejä.

Toisin kuin kirjallisuus- tai kirjailijakonferensseiksi kutsutut tapahtumat yleensä, uralilaisen kirjailijakonferenssin tavoitteena ei niinkään ollut koota eri kielillä ajatuksiaan viljeleviä kirjailijoita tai kirjallisuudentutkijoita. Ensisijainen päämäärä oli kutsua uralilaisten kansojen edustajat koolle ja käydä keskustelua uralilaisten kielten nykytilanteesta, siitä, kuka niitä käyttää ja milloin. Osanotta-